

Liberalisme o intervenció. El mercat i l'autoritat en l'economia avui.

Muriel Casals

Per als que ens situem a l'esquerra dins de l'espectre polític i social, la situació de crisi econòmica en la que ens trobem és una oportunitat per reflexionar, per recordar alguns dels principis que formen part de la tradició intel·lectual del socialisme, en definitiva una ocasió per pensar. Potser seria més exacte dir que la crisi ens fa repensar, és a dir que ens fa pensar novament i reinterpretar algunes conviccions que havíem oblidat; la crisi ens obliga a replantejar algunes afirmacions, o també visions negatives, sobre aspectes essencials del funcionament del marc econòmic i institucional en el que vivim.

Per un costat la crisi ha posat en evidència les fallades del mercat. La incapacitat del sistema econòmic per a resoldre els problemes derivats del mal funcionament de les institucions financeres ha posat en qüestió la qualitat del capitalisme contemporani. Avui estem menys segurs que fa vint anys de que efectivament el capitalisme sigui la millor fórmula per a organitzar els aspectes econòmics de la vida en societat. Parlo en primera persona del plural, no sé si alguns encara mantenen la certesa, o potser la obcecació de que no cal pensar en alternatives. Malgrat això, certament, cal reconèixer que almenys pel que fa al present immediat no tenim una alternativa a punt.

D'altra banda la reacció del nostre entorn més proper davant les dificultats econòmiques, ens fa repensar i qüestionar la qualitat del model concret de capitalisme català, o potser fora millor dir que ens preguntem com funciona avui el capitalisme a Catalunya. Perquè hi ha senyals evidents que mostren que l'esquema de creixement econòmic i de distribució de la renda vigent ara i aquí necessitaria canvis importants. Ens adonem de que el ritme de creixement dels darrers anys ha donat satisfaccions des de d'un punt de vista quantitatiu, hem vist com augmentava la riquesa en circulació però constatem que la qualitat del nostre desenvolupament econòmic i social és molt menys satisfactòria.

Sobre el primer aspecte és a dir la reflexió sobre el capitalisme en general, ens podem centrar en el debat obert sobre els diferents models existents en aquests moments pel que fa a l'organització econòmica dins de l'Europa més desenvolupada. Com que a vegades una imatge ajuda a visualitzar conceptes usaré pel meu raonament la portada de "The Economist" del 9 de maig 2009; el setmanari hi mostrava 3 imatges que suggerien l'existència de diversos models econòmics amb les seves respectives virtuts i defectes.

Hi veiem:

a) Nicolas Sarkozy sobre un tamboret simbolitzant França amb una economia en la que l'Estat té un gran protagonisme i que ara mateix necessita enfilarse per seguir semblant tant gran com ho ha estat la seva tradició; b) Angela Merkel ben dreta representant l'economia Alemanya, una economia caracteritzada pel corporativisme i que sembla sòlidament aguantada sobre els seus propis peus; i finalment c) el cap de Gordon Brown (que era aleshores el primer ministre britànic),^o el cos del qual s'enfonsa en un forat mostrant-nos que la liberal Gran Bretanya ha perdut la seva força.

Podem matisar la situació de cada una d'aquestes economies, però crec que en essència la figura funciona per explicar on som.

Si analitzem una mica cada un dels models suggerits per les imatges dels respectius polítics/països podem pensar, o repensar com fem avui, el funcionament del capitalisme a l'inici del segle XXI.

a) A França el sistema funciona sobre la base del respecte i l'ús de l'autoritat estatal. L'administració pública és una presència important en tots els sentits; els francesos estan majoritàriament convençuts de que el *seu* estat protegeix els ciutadans més desvalguts i de que exerceix bastant eficaçment la funció adjudicada de "repartidora".

Efectivament, l'administració pública francesa assegura una redistribució dels resultats de l'esforç productiu entre els diversos grups socials i és la garantia dels drets ciutadans. Com és ben sabut a França la *fraternitat* i la *igualtat* son tant o més preuades que la *llibertat* i aquesta convicció es veu clarament en el seu sistema econòmic i social. Hi hagi qui hi hagi al govern.

- b) A Alemanya hi funciona de facto un sistema corporativista, que s'encarna en el pacte social. Les decisions que afecten l'activitat econòmica es basen en processos de negociació el que implica un *diàleg* continuat entre els sindicats i les patronals. Aquesta *cooperació* incideix en la moral econòmica i condueix a comportaments en els que s'imposa l'austeritat tant a l'hora de negociar salaris com quan es tracta d'establir el destí dels beneficis. Aquesta *sobrietat* explica l'èxit de les exportacions alemanyes. També, hi hagi qui hi hagi al govern.
- c) Al Regne Unit, la moral de l'ultraliberalisme valora l'actitud i l'èxit *individuals*; el principi establert afirma que cada ú escull el seu paper dins del joc econòmic, que cada ú decideix quin grau d'esforç, quines habilitats i quins coneixements aporta al procés de generació de riquesa; en aquest joc els millors guanyen i els qui no poden seguir es perden. En un marc de *competència* bastant salvatge l'economia britànica ha aconseguit gestionar una part substancial de l'estalvi mundial. En certa mesura es tracta d'una novetat en la tradició britànica que trenca amb el model reconegut d'Estat del Benestar. Una novetat simbolitzada per la figura de Margareth Thatcher

El que ens proposem, sota el pretext d'analitzar aquests tres models de capitalisme vigents fins avui a Europa, és revisitar una vegada més el vell debat sobre el paper i l'abast que volem atribuir a cada una de les dues lògiques possibles en l'administració dels afers econòmics: el mercat per un costat i la

intervenció del poder polític per altra banda. Ens proposem, de fet, discutir en quines dosis la vida econòmica de les nostres societats combina:

- a) la confiança en el paper regulador de la *mà invisible* que ens guia servint-se de les forces del mercat que, per un costat incentiven els consumidors que quan compren i paguen per allò que han triat expressen les seves preferències, i per l'altre costat fan reaccionar els venedors que produeixen allò que saben que els procurarà uns beneficis prou interessants. D'acord amb aquest raonament el resultat és una situació que és satisfactòria si bé no per a tots probablement per a molts;
- b) la força de la mà visible sota la forma de *l'autoritat de l'estat* que dicta normes de comportament i que actua ella mateixa. L'autoritat regula alguns preus de béns i serveis que considera estratègics (com son el diner, el treball o l'habitatge), recapta impostos i ofereix certs béns que han estat produïts en empreses públiques; tot això l'administració pública ho fa seguint uns dictats que no tenen res, o poc, a veure amb els incentius pecuniaris.

En definitiva, ens preguntem quines dosis de mercat, és a dir de suposada llibertat econòmica, i quines dosis d'intervenció política defineixen la nostra realitat econòmica i social. Si hi ha una qüestió rellevant per definir l'economia vigent és precisament l'explicació de sota quins graus de liberalisme funciona aquesta economia; amb quins marges per a la llibertat econòmica; sabent, però, que massa vegades els qui defensen la dita llibertat no son precisament els qui més respecten les premisses necessàries per al seu exercisi. Si fem cas als manuals d'Anàlisi Econòmica sabem que la llibertat econòmica té sentit quan els agents que es troben en un mercat ho fan en igualtat de condicions; sabem que el concepte de llibertat econòmica va lligat al fenomen de la competència, també lliure. No és adequat, doncs, parlar de liberalisme quan hi ha protagonistes de l'activitat econòmica que participen al joc del mercat disposant de privilegis, tenint uns avantatges que no depenen simplement

de la seva magnitud, si no de la seva capacitat de posseir informació i sobretot de manipular-la. De fet, qui de veritat practica el liberalisme econòmic son les petites i mitjanes empreses que creen riquesa a partir del que els indiquen les forces del mercat. Massa sovint sovint ho fan en un marc en que alguns (grans proveïdors, intermediaris, subministradors de serveis financers, etc.) els retallen part del seu marge de benefici per l'exercisi de la força.

A un altre nivell del raonament: si volem tenir una imatge de com funciona una economia ens convé pensar com es distribueix el seu valor afegit entre els protagonistes dels processos de producció; és a dir que ens convé observar a quines mans va a parar la riquesa obtinguda. Cal explicar en quina proporció els fruits del conjunt dels processos productius, o el que és mateix, el resultat de l'activitat de totes les empreses (grans, mitjanes, petites, unitats de treballadors autònoms; públiques i privades) es distribueix entre els diferents protagonistes. Ens referim a la distribució de la renda la part de l'activitat econòmica que complementa els processos de producció i que és tant important.

La proporció de mercat lliure, o de suposada llibertat de mercat (ens podem preguntar si les dues expressions volen dir el mateix?) que s'ha de combinar amb la proporció d'autoritat o responsabilitat política, (o n'hauriem de dir *socialització*, en tot el sentit de l'expressió, d'una part de l'economia?), té segurament molt a veure amb el gran tema de la distribució. Així quan passem de l'anàlisi de la producció a l'observació de la distribució la pregunta torna a ser la mateixa: qui ho fa millor? El mercat? O l'Administració Pública?.

La teoria econòmica ens explica que les rendes generades per l'activitat econòmica prenen 3 formes: salaris, beneficis, impostos; son els tres tipus d'ingressos que van a parar a les mans dels qui han jugat diferents papers en

l'activitat productiva: treballadors, propietaris i l'Estat. Doncs bé, la imatge de la distribució del valor afegit per el conjunt dels processos entre cada una d'aquestes categories, és a dir: 1) els salaris que reben els qui han participat aportant la seva capacitat de treball, 2) els beneficis que reben els propietaris de les diverses formes de capital, i 3) els impostos que son les deduccions que van a parar a mans de l'administració pública, il·lustra de forma ben clara de quin tipus de societat es tracta.

Arribats aquí ens cal incorporar a la reflexió un altre aspecte que també està estretament lligat al debat sobre el mercat i/o la intervenció; es tracta del marc institucional que estableix de quina manera es tracta i es respecta la propietat del capital. La propietat dels béns que serveixen per generar riquesa i que dóna dret a participar en la distribució dels resultats es planteja, altra vegada, en termes de dosis, perquè és també una qüestió de proporcions. La pregunta que ens fem en aquest cas és: quines dosis de propietat pública hi ha en una economia determinada? O encara més: quina és la proporció del capital (una manera de dir el patrimoni col·lectiu) del país que considerem desitjable que estigui en mans de l'estat? Sabent que quan diem que una part del capital està en mans de l'estat volem dir que no està en mans privades, la pregunta pot prendre la forma alternativa: quina part del total del capital està, o volem que estigui, en mans privades?

El debat sobre el tema és ben obert, avui. Després d'un període en que es valorava de manera quasi absoluta i positiva la propietat privada en qualsevol de les seves diverses formes, després de que ens havien, quasi bé, fet creure que havia triunfat el "capitalisme popular" tornem a sentir parlar (i el curiós del cas és que ho fan des de la ortodòxia), de la "recuperació" per part del sector públic de parts sensibles i significatives de l'economia. És oportú recordar que l'objectiu de la nacionalització de la banca formava part del programa dels partits comunistes europeus; una mesura que es reivindicava amb l'argument de que no és prudent deixar el que ha de ser un servei públic a l'albir dels

interessos dels accionistes i gestors del sistema financer. Aquesta proposta que pot semblar radical era de fet considerada normal en la pràctica de molts partits socialistes moderats, (recordem el Programa Comú de l'esquerra francesa sota el qual Miterrand va encetar el seu govern el 1981), en un exercisi de pragmatisme prudent. Després d'una llarga etapa de desprestigi d'aquesta bona idea ara hi tornem, han canviat els noms i no es parla de socialització o nacionalització però les intervencions massives del sistema financer per part de les administracions públiques responen d'alguna manera a aquella lògica.

Veiem, doncs, que la crisi ens fa repensar el model econòmic; això inclou replantejar els valors acceptats, les idees reconegudes. Recordem per exemple que J.M. Keynes ja va advertir que si bé segurament sempre hi haurà cobdiciosos és bo que sapiguem que no sempre els haurem d'aplaudir. Avui, en el mateix sentit J. Attali ens parla d'aquells personatges voraços que tenen poder per apropiat-se de grans trossos del pastís; uns personatges que s'havien acostumat a funcionar amb impunitat però que sortosament la crisi ha posat al centre de les crítiques.

Però volem concretar una mica i pensar en el capitalisme a Catalunya. Quan acostem la mirada al nostre país hi veiem que Catalunya comparteix bona part dels problemes amb els altres països de l'Europa occidental. Si ens fixem en el tres models vistos al començament podem pensar que potser en qui ens emmirallem de manera més propera és el model francès. Certament, vivim en una societat on l'Administració hi té una presència important, però a diferència del que passa a França aquí no és tant clar que els ciutadans ens sentim protegits per el "nostre" estat. Per raons òbvies: no sabem quin és el nostre estat. Una part significativa de catalans sent la manca d'un estat propi com un problema que la crisi econòmica ha agreujat i ha posat urgentment en

evidència. Per una altra part de catalans la manca no és sentida explícitament però ben segur que en sofreixen les conseqüències. Dèiem que estem parlant des d'una perspectiva d'esquerres, per tant com que l'esquerra és partidària de l'Estat del Benestar a l'esquerra catalana li correspon preguntar-se: *és possible construir i consolidar un Estat del Benestar sense estat?* Sembla difícil.

Sobretot ara que ja ha quedat clar que l'Estat espanyol no simplement no ens considera ciutadans com tots els seus si no que, encara més, té cap a nosaltres un comportament hostil.

En concret, podem afirmar que la història del capitalisme català, o del capitalisme a Catalunya, ha estat una cursa d'obstacles. Uns obstacles que es poden resumir en la manca dels dos elements que hem vist que conformen el funcionament de les economies modernes: el mercat i l'estat. De fet, durant la nostra història moderna, que és la història del capitalisme, a Catalunya ens han mancat les dues lògiques. Ens ha faltat mercat i ens ha faltat autoritat pública.

D'una banda el mercat per a la producció catalana ha estat tradicionalment el mercat espanyol que ha estat històricament un mercat molt limitat, poca població i un baix nivell de renda. Haver estat "la" fàbrica d'Espanya no va ser un bon negoci pel conjunt de l'economia catalana, va permetre, això sí, fer bons negocis privats. D'altra banda no disposar d'una administració pròpia va impedir l'aplicació de mesures econòmiques d'estímul a l'activitat industrial. Els obstacles, però, s'han salvat, i en general això s'ha fet molt més d'acord amb una lògica privada que no pas amb una visió col·lectiva. L'element que ha funcionat com mecanisme de superació de la manca d'un marc econòmic i institucional favorable a l'activitat econòmica i a la creació de riquesa ha estat la capacitat per part de l'economia catalana d'atreure treball sempre que n'hi ha hagut necessitat. Efectivament, aquí hi ha hagut, sempre que la producció ho ha reclamat, treball abundant.

Ens agrada parlar de l'atractiu de Catalunya com un destí on es vé a viure i a treballar. Però cal considerar que treball abundant vol dir treball barat i que

treball barat implica menys estímul per a la renovació tecnològica i com a resultat uns nivells massa baixos de productivitat. Això si ho mirem desde una perspectiva estrictament econòmica, si hi afegim una consideració social, treball barat vol dir una societat no prou justa, poc equitativa i amb els problemes de cohesió corresponents.

Un creixement econòmic basat en l'ús extensiu del recurs abundant que ha estat el treball ha condicionat l'estructura del capitalisme català. Com a resultat de no haver revisat la nostra història, tenim una estructura econòmica que mostra febleses derivades del passat. El pes exagerat de la construcció i el turisme en l'estructura productiva ens situa en unes condicions difícils per fer front a la crisi econòmica.

Sortosament també hem vist com en altres moments de la història l'economia catalana ha afrontat processos de reestructuració industrial força amplis. Ho ha fet amb una intervenció important de l'administració pública, és a dir fent ús de la mà visible. En aquest sentit ens podem preguntar si hi ha liberals en l'economia catalana; les organitzacions empresarials no ho semblen gaire quan reclamen la intervenció per a solucionar els seus problemes. Vol dir que el que raonablement necessitem és una bona administració pública. Si la mà visible ha d'intervenir el que ens ha de preocupar és que sigui una mà amical.